Construcții cu subiect dublu în limba română actuală. O perspectivă HPSG

VERGINICA BARBU
Facultatea de Litere
Universitatea din Bucureşti

Scopul lucrării:

Teoriile gramaticale moderne postulează o singură lexicalizare a unui argument semantic al unui predicat. Folosind instrumentele oferite de HPSG, vom dovedi că acestui principiu i se conformează şi construcțiile cu subiect dublu din limba română actuală.

Numim construcții cu subiect dublu în limba română actuală următoarele tipuri de structuri:

(1) Vine el tata imediat.
(2) A trecut el aşa un răstimp... (Sadoveanu)
(3) După atâta vreme rea, o fi el vreodată şi soare.
(4) Or şti ei câțiva cum se rezolvă problema.

În literatura de specialitate s-a vorbit despre construcții cu subiect dublu şi în cazul următorului set de exemple:

(a) Ne-a venit el apa la moară.
(b) Tata vine şi el mai târziu.
(c) Ştiu eu de ce vii tu zilnic pe aici.
(d) Mama ştie ea ce face.

Acestea se deosebesc de primele prin următoarele caracteristici:

- în exemplul (a) pronumele *el* nu se acordă în gen cu substantivul subiect *apa*. Iordan (1975: 245) vorbeşte despre „neutralizarea" pronumelui în astfel de situații:„lumea nu l-a mai simțit nici ca masculin, nici ca singular şi, evident, nici ca reprezentant al substantivului imediat următor. Aceasta însemnează gramaticalizarea lui *el*, transformarea lui într-un simplu morfem";
- în exemplul (b) GN subiect *tata* este antepus verbului, iar pronumele este despărțit de verb prin *şi*. Cornilescu (1997) dovedeşte că acesta este un alt tip de structură, cu alte particularități;
- Deşi *Gramatica Academiei* tratează exemple precum (c) drept construcții cu subiect dublu, considerăm că nu există motive pentru o astfel de analiză. Avem de-a face aici cu una dintre situațiile în care subiectul exprimat printr-un pronume personal de persoana I sau a II-a este lexicalizat;
- Exemplele precum (d) au GN subiect antepus verbului, iar pronumele urmează imediat acestuia din urmă. Considerăm că acesta este un exemplu de dislocare la stânga.

Pentru motivele enumerate anterior, am decis să nu tratăm structurile de tipul celor din (a)-(d) ca fiind construcții cu subiect dublu.

BDD-V3900 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

Caracteristicile construcțiilor cu subiect dublu:

- Coocurența unui pronume şi a unui GN, ambele în nominativ;
- Poziția postverbală a celor două;
- Pronumele este întotdeauna adiacent verbului;
- GN urmează pronumelui, dar sunt permise intercalări de complemente între ele (vezi (2) şi (3));
- Pronumele se acordă în gen şi număr cu GN, dar vorbirea populară permite şi dezacordul in asemenea cazuri (vezi (a));
- Pronumele se acordă întotdeauna cu verbul în număr şi persoană (persoana este întotdeauna a III-a);
- GN poate fi un substantiv articulat hotărât (vezi (1)), nehotărât (vezi (2)), nearticulat (această ultimă situație este permisă doar la singular) (vezi (3)) sau cuantificat existențial (cu *unii*, *câțiva*) (vezi (4));
- Pronumele este lipsit de referință;
- GN primeşte rol tematic de la verb, pronumele, nu;
- GN participă la relații de legare, pronumele, nu:

  (5) a. A văzut-o el $_i$ hoții $_j$ cu ochii lor $_j$.

  b. Au văzut-o ei$_i$ hoții$_i$ cu ochii lor$_i$.
- Aceste construcții au un caracter afectiv, putând exprima amenințarea, convingerea, speranța, concesia, toate cu o intonație specifică.

Considerăm că grupul nominal nu poate fi analizat ca apoziție a pronumelui, de vreme ce între ele se pot intercala complemente. Din acest punct de vedere ne situăm pe poziția adoptată de Byck (1937): în limba română actuală pronumele formează o unitate fonetică cu verbul, nu cu substantivul, şi este neaccentuat.

Pronumele în aceste construcții: cuvânt, clitic sau afix?

Testele de stabilire a statutului pronumelui sunt preluate de la Zwicky (1985) (cele pentru a distinge între cuvinte, pe de o parte, şi clitice şi afixe, pe de alta) şi Zwicky şi Pullum (1983) (teste pentru a distinge între clitice şi afixe).

Nr	Cuvinte	Clitice (şi afixe)
1	Ordonarea lor alternativă are, de obicei, efecte stilistice.	Ordonarea lor alternativă, dacă este posibilă, nu are efecte stilistice.
2	Decompozabil	Indecompozabil
3	Pot fi omise în propoziții.	Nu pot fi omise în propoziții.
4	Pot fi înlocuite de pro-forme.	Nu pot fi înlocuite de pro-forme.
5	Pot fi deplasate în propoziție.	Nu pot fi deplasate în propoziție.
6	Pot alcătui singure propoziții.	Nu pot alcătui singure propoziții.

Zwicky şi Pullum (1983) deosebesc cliticele de afixe astfel:

BDD-V3900 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

Nr.[1]	Clitice	Afixe
7	Prezintă un grad scăzut de selecţie a gazdei.	Prezintă un grad înalt de selecţie a gazdei.
8	Nu există goluri arbitrare în setul de combinaţii dintre gazdă şi clitic.	Există goluri arbitrare în setul de combinaţii dintre gazdă şi afix.
9	Nu există iregularităţi morfo-fonologice în combinarea cliticului cu gazda sa.	Pot exista iregularităţi morfo-fonologice în combinarea afixului cu gazda sa.
10	Contribuţie uniformă la construcţia sensului.	Pot manifesta idiosincrazii semantice.
11	Grupurile cu clitice nu sunt afectate de operaţii sintactice.	Operaţiile sintactice pot afecta combinaţiile afix-gazdă.
12	Cliticele se pot ataşa unor gazde conţinând un alt clitic.	Afixele nu se pot ataşa unor gazde conţinând un clitic.

În tabelul de mai jos analizăm comportamentul pronumelui din construcţiile cu subiect dublu în raport cu aceste teste[2].

Nr. testului	Cuvânt	Clitic	Afix
1	□	*	*
2	*	□	□
3	*	□	□
4	*	□	□
5	*	□	□
6	*	□	□
7		*	□
8		*	□
9		□	*
10		□	*
11		□	*
12		□	*
Teste trecute	1	9	7

Aşadar, putem conchide că pronumele are comportamentul unui clitic în astfel de construcţii.

Totuşi, operaţia care ataşează pronumele la verb nu este cliticizare, deoarece nu are atât un efect sintactico-semantic, cât şi unul morfologic (cf. Monachesi (1996), Miller şi Sag (1997)): prezenţa cliticului nu blochează apariţia GN subiect. Mai mult chiar, prezenţa GN este obligatorie pentru a analiza pronumele ca fiind clitic, şi nu GN. În această situaţie, o soluţie mai potrivită ar fi să considerăm pronumele un marcator de acord (i.e. un element care nu reduce lista de valenţe a verbului). Verbul îi atribuie cazul nominativ şi se acordă în persoană şi număr cu acesta.

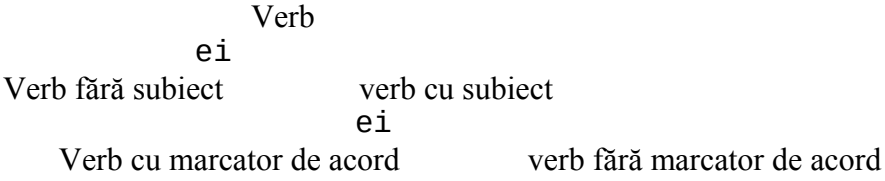
GN în aceste construcţii

BDD-V3900 © 2003 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

Deoarece participă la relații de legare, GN este un element al listei de argumente a verbului. Deoarece el are un synsem canonic[3], este şi un element al listei de valențe: este subiectul verbului. El are aceleaşi valori pentru trăsăturile CAZ, NUM, GEND, PERS ca şi pronumele. Verbul îi atribuie cazul semantic.

Analiza acestor construcții în HPSG:

Deoarece lexiconul HPSG este o ierarhie de tipuri lingvistice bazată pe moştenirea de trăsături, acest lucru ne permite să vorbim despre următoarele subtipuri ale *verbului* privit din perspectiva disponibilității de a avea subiect:



Subtipul *verb fără subiect* este necesar pentru a da seama de situațiile în care verbul este inapt sintactic de a se combina cu această poziție[4]:

(5) Plouă.

Subtipul *verb fără marcator de acord* serveşte la analiza construcțiilor în care verbul are un subiect, lexicalizat sau nu.

Subtipul *verb cu marcator de acord* poate fi folosit la analiza a ceea ce am numit mai sus „construcții cu subiect dublu" în limba română.

În construcțiile cu subiect dublu, verbul este unul pronominal şi poate fi obținut din cel nepronominal corespunzător prin următoarea regulă:

$$\begin{bmatrix} \text{word} \\ \text{HEAD} : \text{verb} \\ \text{VAL} : \text{SUBJ} : \boxed{1} \\ \text{AGR - MARKER} : \text{elist} \end{bmatrix} \Rightarrow \begin{bmatrix} \text{VAL} : \text{SUBJ} : \boxed{1} \\ \text{AGR} - \text{MARKER} : [\text{aff}, \text{CASE} : \text{nom}] \end{bmatrix}.$$

Această regulă introduce un pronume considerat afix în sens larg (vezi Barbu 1999), ca valoare a trăsăturii AGR-MARKER. Lista de argumente a verbului rămâne nemodificată, de vreme ce nu este menționată în regulă. Verbul este capabil încă să primească un subiect, deoarece lista de valențe rămâne nemodificată.

Intrarea lexicală a unui verb dintr-o construcție cu subiect dublu în limba română este următoarea:

BDD-V3900 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

$$\left[\begin{array}{l}\text{SYNSEM : LOC : CAT :} \left[\begin{array}{l}\text{HEAD : verb}\left[\begin{array}{l}\text{NUM : }|4| \\ \text{PERS : 3rd}\end{array}\right] \\ \text{VAL :} \left[\begin{array}{l}\text{SUBJ : }|1|(\text{non}-\text{aff})\left[\begin{array}{l}\text{CASE : }|3|\text{nom} \\ \text{NUM : }|4| \\ \text{GEND : }|5| \\ \text{PERS : 3rd}\end{array}\right] \\ \text{COMP : }|2|\end{array}\right] \\ \text{ARG}-\text{ST : }|1|\oplus|2| \\ \text{AGR}-\text{MARKER : aff}\left[\begin{array}{l}\text{CASE : }|3| \\ \text{NUM : }|4| \\ \text{GEND : }|5| \\ \text{PERS : 3rd}\end{array}\right]\end{array}\right]\end{array}\right]$$

Concluzii

Am propus aici o analiză lexicalistă pentru un fenomen tratat până acum la nivel sintactic. Am considerat subiect, deci element al listelor de valenţe şi de argumente ale verbului, grupul nominal. Pronumele este analizat ca un marcator de acord. Motivul pentru care nu poate fi considerat clitic este că prezenţa lui în astfel de structuri nu împiedică apariţia unui GN coocurent.

NOTE:

---

[1] Numerotarea acestor „teste" începe de unde s-a oprit cea a primului set de teste.

[2] Zona gri indică faptul că testele respective nu sunt relevante pentru comportamentul asemănător cuvintelor al pronumelui.

[3] Un synsem canonic este synsem-ul unui obiect lingvistic căruia îi este permis să participe în structuri sintactice. De exemplu, synsem-ul unui cuvânt sau al unei sintagme este canonic. Pe de altă parte, un synsem non-canonic este synsem-ul unui obiect lingvistic ce nu poate fi implicat în construcţii sintactice. Synsem-ul afixelor şi al categoriilor vide este non-canonic.

[4] Menţionăm că nu apelând la acest subtip ne dăm seama de cazurile de subiect *pro*, ci cu ajutorul următorului subtip verbal:

ex. Vin cu tine.

Bibliografie:

Avram, M. (1986). *Gramatica pentru toţi*, Editura Academiei.

Barbu, Ana-Maria (1999). *Complexul verbal*, SCL, nr. 1, p. 39-84.

Bouma, G, R. Malouf, I. A. Sag (1999), *Satisfying constraints on extraction and adjunction,* manuscript.

Byck, J (1937). *L'emploi affectif du pronom personnel en roumain*, Bulletin linguistique, 15-33.

BDD-V3900 © 2003 Editura Universităţii din Bucureşti

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)

Cornilescu, A. (1997). *The Double Subject Construction in Romanian. Notes on the Syntax of the Subject*, Revue Roumaine de Linguistique, no.3-4.
Gramatica limbii române (1966). Editura Academiei, ediția a doua.
Iordan, Iorgu (1975). *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, Editura Ştiințifică, Bucureşti.
Miller, P și Sag, Ivan A. (1997). *French clitic movement without clitic or movement* in „Natural Language and Linguistic Theory".
Monachesi, P. (1996). *A grammar of Italian clitics*, Tilburg University, PhD Thesis.
Monachesi, P. (2000). *Clitic placement in the Romanian verbal complex*.
Zwicky, A. (1985). Clitics and Particles, *Language*, vol. 61 (2), pp. 283-305.
Zwicky, A. and G. Pullum (1983). Cliticization vs. Inflection: English n't, *Language* 59 (3): 502-513.

Abstract

The aim of this paper is to propose an alternative to the traditional analysis of Romanian double subject constructions, which treats both the pronoun and the NP occurring in these structures as subjects. Using the tools offered by the HPSG formalism we analyze only the NP as subject. The pronoun is an agreement marker on the verb and receives case from it. The NP and the pronoun share case, number, person and gender information.

BDD-V3900 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:53 UTC)